

ABİDƏLƏR VƏ TARİXİ YERLƏRİN KONSERVASIYASI VƏ BƏRPASI ÜZRƏ BEYNƏLXALQ XARTIYA (VENESIYA XARTIYASI 1964)

***Tarixi irs mütəxəssisləri və memarların 2-ci beynəlxalq kongresi,
Venesiya, 1964.***

1965-ci ildə ICOMOS tərəfindən qəbul edilmişdir.

Keçmiş dəyərləri günümüzə daşıyan tarixi abidələr insanların çoxəsrlik ənənələrinin canlı şahidi kimi çıxış edirlər. İnsanlar getdikcə bəşəri dəyərlərin vəhdətini daha çox dərk etməyə, qədim abidələri orta q irs nümunələri kimi görməyə başlayır. Abidələrin gələcək nəsillər üçün mühafizəsinin ümumi bir öhdəlik olması fikri qəbul olunur. Abidələrin autentikliyinə tam qorunması şərti ilə gələcək nəsillərə ötürülməsi bizim borcumuzdur.

Beləliklə, qədim tikililərin qorunması və bərpasında əsas götürülən prinsiplər razılaşıdırılmalı və beynəlxalq səviyyədə qəbul edilməlidir ki, hər bir ölkə onları öz mədəniyyəti və ənənələri çərçivəsində planlı şəkildə tətbiq edə bilsin.

Bu fundamental prinsipləri ilk dəfə müəyyən etməklə, 1931-ci ilin Afina Xartiyası geniş bir beynəlxalq hərəkata öz töhfəsini verdi. Afina Xartiyası milli sənədlərin hazırlanmasına, ICOM və UNESCO tərəfindən görülən bir sıra işlərə, həmçinin Mədəni Mülkiyyətin Mühafizəsi və Bərpasının Tədqiqatı üzrə Beynəlxalq Mərkəzin (*International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property – ICCROM*) təsis edilməsinə təkan verdi. Getdikcə artan məlumatlılıq və tənqidi araşdırmalar nəticəsində bir sıra mürəkkəb və çoxşaxəli problemlərin ortaya çıxması, həmçinin hazırkı prinsiplərin genişləndirilməsi ehtiyacı Afina Xartiyasının prinsiplərinə yenidən baxılması zərurətini yaratdı.

Bu səbəbdən, 25-31 may 1964-cü il tarixlərində Venesiyada keçirilən "Tarixi irs memarları və mütəxəssislərin 2-ci beynəlxalq kongresi"ndə aşağıdakı prinsiplər təsdiq edilmişdir:

ANLAYIŞLAR

Maddə 1.

Tarixi abidə anlayışı sadəcə bir memarlıq abidəsini deyil, həmçinin tərkib hissəsi olduğu müəyyən bir mədəniyyətin, mühüm inkişafın və ya tarixi hadisənin sübutu olan şəhər və ya kənd mühitini də ehtiva edir. Bu fikir yalnız görkəmli sənət əsərlərinə deyil, həmçinin müəyyən zaman kəsiyində mədəni əhəmiyyət qazanmış daha sadə əsərlərə də şamil edilir.

Maddə 2.

Abidələrin konservasiyası və bərpası üçün memarlıq irsinin öyrənilməsinə və mühafizəsinə töhfə verə bilən bütün elm istiqamətlərinə və üsullara müraciət olunmalıdır.

Maddə 3.

Abidələrin konservasiya və bərpası yalnız onların sənət əsəri olduğu üçün deyil, həmçinin tarixi sübut anlayışını əhatə etdiyi üçün də zəruridir.

KONSERVASIYA

Maddə 4.

Abidələrin davamlı şəkildə qorunub saxlanması konservasiya işinin vacib hissəsidir.

Maddə 5.

Abidənin hər hansı sosial fayda verən məqsədlər üçün istifadə olunması onun konservasiya işini asanlaşdırır. Bu səbəbdən, abidənin buna bənzər məqsədlər üçün istifadəsi arzuolunandır, lakin bu, tikilinin tərtibatı və ya zahiri formasının dəyişməsinə səbəb olmamalıdır. Ancaq məhdudiyyətlər çərçivəsində abidənin yeni funksiyasının tələbinə uyğun dəyişikliklərin planlanması və həyata keçirilməsinə icazə verilə bilər.

Maddə 6.

Abidənin konservasiyası onun mövcud olduğu mühitin qorunmasını da nəzərdə tutur. Ənənəvi mühitin mövcud olduğu hər yer mühafizə olunmalıdır. Həcm və rəng münasibətlərinə təsir edəcək heç bir yeni tikili, söküntü və ya dəyişikliyə yol verilməməlidir.

Maddə 7.

Abidə şahid olduğu tarixin və aid olduğu mühitin ayrılmaz hissəsidir. Abidənin bütünlüklə və ya bir hissəsinin başqa yerə köçürülməsinə, bilavasitə abidənin mühafizəsinin tələb etdiyi və ya müstəsna əhəmiyyət kəsb edən milli və ya beynəlxalq maraqların olduğu hallar istisna olmaqla, icazə verilməməlidir.

Maddə 8.

Abidənin tərkib hissəsi olan heykəltəraşlıq, rəssamlıq və ya dekor elementlərin çıxarılmasına yalnız o hallarda icazə verilir ki, bu, onların mühafizəsinin təmin olunmasının yeganə yoludur.

BƏRPA

Maddə 9.

Bərpa yüksək ixtisaslaşma tələb edən prosesdir. Bərpa işinin məqsədi abidənin estetik görünüşünü və tarixi dəyərini aşkar etmək və qorumaqdır. Bərpa abidənin orijinal materialından istifadə etməklə və həqiqi sənədlərə əsaslanaraq həyata keçirilir. Fərziyyələrin başladığı andan etibarən bərpa prosesi dayanmalıdır; bu halda zəruri olan hər bir müdaxilə abidənin memarlıq kompozisiyasından fərqləndirilməli və müasir toxunuşlar ilə tamamlanmalıdır. İstənilən bərpa prosesindən əvvəl və sonra abidənin arxeoloji və tarixi tədqiqatı aparılmalıdır.

Maddə 10.

Ənənəvi üsulların qənaətbəxş olmadığı hallarda tarixi abidənin möhkəmləndirilməsinə müasir mühafizə və tikinti-quruculuq üsullarının tətbiqi ilə nail olmaq olar. Bu üsulların effektivliyi elmi əsaslar və təcrübələr ilə sübut edilməlidir.

Maddə 11.

Bərpanın məqsədi abidə daxilində üslub vəhdəti yaratmaq deyil. Bərpa prosesində abidənin inşasına töhfə verən bütün dövrlərin üslublarının qorunub saxlanması əsas götürülür. Abidə üzərində müxtəlif dövrlərdə üst-üstə əlavə olunmuş örtük qatı varsa, alt qatlardakı təbəqələrin üzə çıxarılmasına ancaq müstəsna hallarda bəraət qazandırılı bilər. Bu o hallarda baş verir ki, götürülən üst qatın dəyəri azdır, lakin üzə çıxarılan alt qat böyük tarixi, arxeoloji və ya estetik dəyərə sahibdir və həmin qatın konservasiya vəziyyəti bu işə bəraət qazandıra biləcək qədər yaxşıdır. Abidənin müxtəlif elementlərinin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi və hansınsa məhv edilməsinə dair qərar yalnız bərpaya cavabdeh olan şəxs tərəfindən verilə bilər.

Maddə 12.

Çatışmayan hissələri əvəz etmək üçün istifadə olunan elementlər abidənin bütöv halı ilə ahəng yaratmalıdır, lakin eyni zamanda bu hissələr orijinaldan fərqlənməlidir ki, bərpa abidənin bədii və ya tarixi əlamətlərini saxtalaşdırmayın.

Maddə 13.

Əlavələrə ancaq o hallarda icazə verilir ki, onlar abidənin diqqətəlayiq hissələri, ənənəvi quruluşu, kompozisiya tarazlığı və ətraf mühit ilə əlaqəsinin pozulmasına səbəb olmur.

TARİXİ YERLƏR

Maddə 14.

Abidələrinin bütövlüyünün qorunması, təmizləmə işlərinin görülməsi və layiqli şəkildə təqdim edilməsi üçün abidələrin yerləşdiyi ərazilərə xüsusi qayğı göstərilməlidir. Bu cür tarixi yerlərdə konservasiya və bərpa işləri cari nizamnamədə qeyd olunan prinsiplərə əsaslanaraq aparılmalıdır.

ARXEOLoji QAZINTILAR

Maddə 15.

Arxeoloji qazıntı işləri elmi standartlara və 1956-cı ildə UNESCO tərəfindən müəyyən edilmiş arxeoloji qazıntılar zamanı tətbiq edilən beynəlxalq prinsiplər əsasında tövsiyələrə uyğun aparılmalıdır.

Arxeoloji qalıqlar qorunub saxlanmalı, aşkar edilmiş memarlıq elementləri və obyektlərin daimi konservasiya və mühafizəsi üçün zəruri tədbirlər görülməlidir. Bundan əlavə, abidənin aydın şəkildə dərk edilməsi və həqiqi mənasının təhrif olunmadan üzə çıxarılması üçün bütün vasitələrdən istifadə edilməlidir.

Bütün yenidənqurma işləri "*a priori*" istisna edilməlidir. Anastilos, yəni dağılmış hissələr şəklində gəlib çatan obyektlərin yenidən qurulması icazə verilən yeganə üsuldur. Hissələrin birləşdirilməsi üçün istifadə olunan material hər zaman fərqləndirilməli və istifadəsi abidənin konservasiyası və ilkin formasının bərpasını təmin edəcək minimal miqdarda olmalıdır.

NƏŞR

Maddə 16.

Bütün mühafizə, bərpa və ya arxeoloji qazıntı işlərinin vizual təsvir və fotosəkillər ilə tamamlanan analitik və tənqidi hesabatlar şəklində dəqiq sənədləşməsi aparılmalıdır. Təmizləmə, möhkəmləndirmə, yenidənqurma və inteqrasiya işlərinin hər bir mərhələsi, habelə işlərin gedişatında müəyyən edilmiş texniki və formal xüsusiyyətlər bu sənədlərə daxil edilməlidir. Bu protokollar aidiyyəti dövlət qurumunun arxivinə yerləşdirilməli və tədqiqatçıların istifadəsi üçün əlçatan olmalıdır. Hesabatların dərc edilməsi tövsiyə olunur.

"Abidələr və tarixi yerlərin mühafizəsi və bərpası" üzrə beynəlxalq xartiyanın tərtib edilməsində Komitənin işində aşağıdakı şəxslər iştirak etmişdir:

Piero Gazzola (İtaliya), Sədr

Raymond Lemaire (Belçika), Müxbir

José Bassegoda-Nonell (İspaniya)

Luis Benavente (Portuqaliya)

Djurdje Boskoviç (Yuqoslaviya)

Hiroshi Daifuku (UNESCO)

P.L. de Vrieze (Hollandiya)

Harald Langberg (Danimarka)

Mario Matteucci (İtaliya)

Jean Merlet (Fransa)

Carlos Flores Marini (Meksika)

Roberto Pane (İtaliya)

S.C.J. Pavel (Çexoslovakiya)

Paul Philippot (ICCROM)

Victor Pimentel (Peru)

Harold Plenderleith (ICCROM)

Deoclecio Redig de Campos (Vatikan)

Jean Sonnier (Fransa)

Francois Sorlin (Fransa)

Eustathios Stikas (Yunanistan)

Gertrud Tripp (Avstriya)

Jan Zachwatovicz (Polşa)

Mustafa S. Zbiss (Tunis)